

УДК 94:378

Світлана Олександрівна ГАНАБА,

*професор кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький),
доктор філософських наук, доцент;*

 <https://orcid.org/0000-0002-4373-7075>

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСАХ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Акцентовано увагу на аксіологічному потенціалі історичної освіти у процесах державотворення. Саме історія сприяє вихованню якостей, які необхідні українському суспільству у процесі державотворення. Вона постає не лише як згадка про минуле, а як відродження й пробудження духу української спільноти. Молоде покоління має позитивно сприймати свою історію, виховуючись на прикладах героїчного минулого, яких українська історія має безліч. Такий підхід дозволяє молоді зрозуміти, що вони належать до сильного, самобутнього, талановитого, мужнього й працьовитого народу.

В українському суспільстві, що переживає радикальну трансформацію суспільно-духовних цінностей та веде пошук шляхів розвитку, проблеми державотворення набули гостроти та актуальності. Подолати негаразди й виклики, що постали перед українським суспільством може лише сильна духом нація, яка здатна демонструвати національну гідність тих, хто ідентифікує себе з нею. Сильною вона може стати за умови плекання морально-світоглядних цінностей, таких як: честь, гідність, здатність до самопожертви, справедливість, патріотизм тощо.

Зауважимо, що сучасні виклики та негаразди мають глибоке історичне коріння. Століття бездержавності супроводжувалися низкою внутрішніх протиріч, масових репресій, геноцидів й голодоморів проти українського народу. Їх результатом є не лише чисельні людські жертви, а й руйнація національної самосвідомості, нищення основних ознак українського етносу – мови, культури, історичної пам'яті тощо, тобто того, що гуртує народ у єдину спільноту. Тобто проблеми, з якими зустрілося сучасне українське суспільство, це проблеми усієї її історії. Їх нівелювання зумовлює те, що вони знову і знову у різних іпостасях виникають перед соціумом, спричиняючи все нові загрози й виклики у його подальшому розвитку.

Очевидно, що події минулого набувають своєї ціннісної вартості лише у контексті запитів сьогодення. Реконструкція минулого можлива й доцільна лише в інтересах сьогодення й майбутнього. Надбання історичного минулого мають бути спрямовані на подолання руйнації

духу. Саме історія сприяє вихованню якостей, які необхідні українському суспільству у процесі державотворення. Вона постає не лише як згадка про минуле, а як відродження й пробудження духу української спільноти. Розуміння соціальної значущості досвіду минулого у розв'язанні проблем сьогодення зумовлює підвищений інтерес до історії як навчальної дисципліни. Історична освіта не лише акумулює досвід попередніх поколінь та є сформованим і випробуваним історією способом донесення культурних ресурсів нащадкам, вона виступає також у ролі «агента майбутнього», оскільки формує наперед визначені особистісні якості індивіда, його знання, вміння, навички, впливає на розвиток особистісного світовідчуття, світобачення, світорозуміння, спонукає до пошуку сенсу власного буття. «Історична освіта досягає декілька цілей одночасно: вона тренує розум, виховує співчуття і дозволяє побачити багато злободенних проблем нашого часу в історичній перспективі», – вважає Дж. Тош [3, 56]. Призначення історії як навчальної дисципліни полягає у тому, що вона більш як будь-яка інша дає змогу учневі: зрозуміти й оцінити багатство й різноманітність світової історії; пізнати історичне коріння й сутність сьогодення та відрефлексувати, в якому світі бажано жити; набутти навичок самостійного мислення, критичного ставлення та аналізу різної, часом суперечливої інформації; розвинути в собі інтелектуальну чесність, принциповість, самостійність суджень, толерантність, громадянську мужність; побачити себе громадянином своєї держави, Європи, всього світу.

Зазначена обставина зумовлює орієнтацію освітньої системи на творення умов, які б сприяли становленню особистості, здатної протидіяти конфронтації та відчуженню й готової засівати у суспільстві зерна терпимості і взаєморозуміння. Ми вивчаємо історію, щоб виразніше бачити ситуації, в яких нам доводиться діяти. За свідченням Р. Дж. Колігвуда, історія може нам допомогти встановити діагноз наших моральних і політичних проблем, а також виробити науковий підхід до людських справ, який би навчив нас поводитися в різних ситуаціях так само вміло, як природничі науки з природою [1, с. 234].

Переосмислення історичної освіти у залежності від потреб сучасності актуалізує потребу позбутися низки стереотипів, які трактують українську історію як історію нещасного народу, який постійно залежить й знаходиться під впливом чиєсь злої волі. Розуміння України як жертви, якій притаманні такі специфічні властивості як відсутність національної гідності, рабська звичка не вставати з колін, схильність до розбрату і братовбивчих конфліктів, на думку Л. Костенко, є фатальними для розвитку української спільноти. Такий підхід, на її думку, прищеплює й розвиває комплекс меншовартості й провінційності, загалом вимальовуючи непрезентабельний образ української історії [2, с. 457].

До того ж культивування образу знедоленого українського минулого не лише не дозволяє їй вирішити низку проблем, а й робить каталізатором їх у майбутньому. Молоде покоління має позитивно сприймати свою історію, виховуючись на прикладах героїчного минулого, яких українська історія має безліч. Такий підхід дозволяє молоді зрозуміти, що вони належать до сильного, самобутнього, талановитого, мужнього й працьовитого народу. У такий спосіб молоде покоління не лише отримує знання про минуле, а й сприймає вихованню гідних патріотів своєї Батьківщини. Ми не йдемо у Європу без нічого за душею, а з багатим культурним багажем, що може стати потужним потенціалом у подальшому розвитку.

Релевантним у подоланні сфальшованого образу є розвиток вміння критично осмислювати історичні факти, давати їм власну оцінку. Здатність до критичного переосмислення минулого сприятиме перетворенню суб'єктів навчання з піддатливих до маніпуляцій «споживачів» інформаційних ресурсів на особистість, яка свідомо обстоює власну позицію. Критично осмислювати минуле – це здатність поглянути на певну історичну позицію з різних точок зору. Важливим розуміється те, наскільки історична освіта прищеплює навички самостійного критичного мислення.

Отже, проблема консолідації суспільства набуває сьогодні особливого звучання у зв'язку з територіальними та соціокультурними особливостями розвитку українського суспільства. Ці особливості пов'язані з тим, що українська держава перебуває лише на початкових етапах державотворення. Тому релевантність історичних знань полягає в укоріненні людини у її національно-культурній традиції, що має перетворитися на духовне джерело сучасного й майбутнього розвитку. У минулому закладено потужний потенціал, який може виконувати як творчу, так і руйнівну роль. Історія може бути як предметом суперечки, так і предметом філософських й культурологічних роздумів про взаємовпливи культурних надбань. В цілому досвід минулого є найважливішим джерелом оздоровлення моральної атмосфери, духовного піднесення нації, запорукою формування нового психологічного клімату у суспільстві, розв'язання низки внутрішніх проблем тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ : Основи, 1996. 615 с.
2. Костенко Л. Україна як жертва і чинник глобалізації катастроф. Дві Русі / за заг. ред. Л. Івшиної. Київ : Факт, 2003. 457 с.
3. Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка. М. : Весь мир, 2000. 308 с.

Отримано 11.02.2019

